

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digres. 14. De sensu perinde ac de intellectu concludi non posse ad tex.
com. 101.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

aur, corporis tamen est actus, & propter animarum ac facultatum ordinem sensum & phantasiam famulantes præcurrentesq. supponit: sensus autem & phantasia corporea virtutes sunt, atq. in deteriorato corporis instrumento resident & operantur. Itaq. dum in iuuenibus perturbationes sæuūt, atque in multiplici motu versatur corpus; intellectus impeditur actio, quæ sedatis perturbationibus ac motu cessante sunt liberiores. Ac rursum debilitato penitusq. dissoluto instrumento sensum quoq. ac phantasiam debilitari aut prorsus extinguere necesse est: atq. adeo intellectus etiam operationem, quæ a sensu & phantasia pædet, hoc est intellectus, qui sit corporis actus in eoque, debeat operari: at non intellectus absolute considerari. Et omnino mediocritas illa & cõmensuratio, quæ obeundis actionibus est necessaria, tum in iuuentute turbatur vehementioribus affectibus & calor excessu, tum in senectute siccatō corpore nimiumque refrigerato ac penè mortuo materiæque propinquo.

Triplicis huius res exemplum.

Triplicis huius rei exemplum reperias. Primum Nautæ apud Simplicium; qui tempestate cõmota impeditur quidem à ventis & fluctibus, nõ solum in ijs, quæ ad nauem spectant, sed in alijs item actionibus, quas ipse sine nauis exercere posset; cū propter nimiam perturbationem ne illis quidẽ vti valeat. At quod hæc à nauis non pendeat, tempestate cessante liberè illis vtitur. Ad eundem quippe modum intellectus, qui in nobis est vt in nauis Nautæ, hoc est subsistens substantia atq. a corpore non pèdens, impeditur magno opere in intelligendo, si aut corpus varijs motibus agitur, aut quæ ad ipsum spectant, minus benè habeant: verum aut sedato corpore aut extincto, tunc demum liberior ad operandum erit.

Alterum apud Philoponum, cuius crebram in nobis ipsi experientiam habemus. Etenim dum lectioni, scriptioni, contẽplationi, aut debilitationi vacamus, si vicinus quispiã nugator risis, cantu, clamoribus, altercationibus, obstrepat, plurimũ sanè impedimur; cū tamẽ maior inter nos, quàm loci propinquitatis, nõ sit habitudo. At nugatore cessante ac quiescente libera nobis est prõpta operatio nostra. Ita prorsus adiuncti corporis tumultu atq. agitatione auocatur atq. impeditur is, qui in eo habitat illiusq. actus est, intellectus; cū hæc præsertim maior, quàm loci coniunctio sit. Verum hoc impedimentum illius duntaxat tẽporis est, quo aut corpus in motu & agitatione versatur, aut intellectus commoratur in eo. Post impedimẽto sublato liberior est intellectio.

Tertium exẽplum est Aristotelis (quæ admodum inquit, in ebrietatibus & morbis) Nam vt propter corporis turbatam temperationem impeditur intellectus operatio, qui alioqui nihil perperius est, atq. optimè operari posset, rursumq. conuenienti tẽperationi corpore restituo operabitur: ita nimirum si in extrema senectute deliret minulve benè suo fungatur munere, corporis id fatiscẽtis vitium est, à quo vbi liber fuerit intellectus, tum demum perfectam sortietur operationem. Quocirca exemplo hoc ostendere duo Philosophus voluit. Primum quidem, intellectũ in senectute nihil fuisse passum, sed passionem omnem solius fuisse corporis: sicut in ebrietate & morbo patitur corpus, non intellectus. Deinde verò intellectum nõ interire cū corpore, sed ab eo separari, corporeq. interempto velut subsistentem substantiam operari. Sicut is, qui

ebrietate vel morbo laborat, liberatur ab illis & mentis factus cõpos sanitatiq. restitutus operatur perfectè. Et senectus ipsa quidẽ certè naturalis quidam, & qui curationem non admittit, morbus est: quo tum corpus præter naturam habet, tum animæ functiones impediuntur aut certè imperfectiones sunt. Quod si curari posset hic morbus & corpus ad naturalem ac temperatũ habitum reuocari, non minus benè senex operaretur, quàm iuuenis: quoniam non animæ, sed instrumentũ morbus atque impedimentum erat.

DIGRESSIO XIV. DE SENSU PERIN-
de ac de intellectu concludi non posse.

Cæterum aduersus argumentum, quo ex sensibus demonstrauit Philosophus intellectum cū corpore non corrumpi, Themistius dubitat; quoniam illo ipso sensum quoque non corrumpi & immortalem esse probaretur. Quippè non minus sensum, quàm intellectũ, ait debilitatum in senectute nõ fuisse, sed corporis solius hebetatum ac læsum instrumentum: quo solo mutato & accepto iuuenis oculo, eque acutè videret senex ac iuuenis. Auerroës argumentũ dixit esse probabile, non necessarium: consueuissetq. Philosophũ huiusmodi argumẽtis vti aut post necessaria aut vbi necessaria non suppetunt. Et Themistius quoq. tandem eum conclusit disputandi magis diligentia; quæ cū sententia aut fiducia decernendi disseruisse. Sanctus autem Thomas dat manus: dum enim Aristotelẽ ex veterum putat sententia loqui, qui animã omnẽ incorruptibilem esse putauerant; consequens est vt idem de intellectu & sensu iudiciũ sit, & quamuis vterque videatur in senectute debilitari, solius tamen organi vitium existat. Incredibilis prorsus interpretatio, nec vlli Græcorũ consentanea: quod nec vlla opinionis illius antecesserit mentio, nec obscurum sit Aristotelem sua proferre, vt dubitationem in tex. 62. propositam diluat.

Non defuerunt alij, qui de sola hominis animã sermonem esse dicerent, quæ vna cum sit, tum intellectus, tum sensuum principium existit: incorruptibilis nimirum sua natura: quare vt intellectus, sic hominis etiam sensus non hebetatur, sed solum corporis instrumentum: vbi in bestiis, quæ eaducã habent animam, tum instrumentũ, tum facultas debilitatur. Quorum interpretatio suspecta est. Primum quia de anima vniuersè agitur, quæ riturq. solutio dubitationis proposita de operationibus animæ, quæ in animantibus omnibus reperitur: atq. in tex. 66. ostẽsum esse cõcluditur vniuersè animam nec per se nec à se moueri. Deinde nondũ ostensum est vnicam esse in homine rationalem animam. Tum verò quæ de amore, odio, ac cæteris huiusmodi dicuntur in tex. 66. eodem modo accipere oportet, quo de illis antea fuit sermo in tex. 62. 63. & 64. in quibus eas cõstat velut operationes animæ vniuersæ nominatas fuisse. Sed & vniuersè pronuntiatur; perinde intellectui accipere ac sensui: illaq. propositio, si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, aut vniuersè accipienda est de cunctis animalibus; aut ponendũ antea fuit secus in homine, quàm in cæteris, habere sensus: cū præsertim in cæteris quoque ex instrumenti vitio habetur sensus. Deniq. quod sentientes facultates accipiunt separari simul cum anima rationali, non minus quàm separetur intellectus, peripateticum non est, atq. ab Aristotelẽ ne-

negaretur; qui in text. 12. & 13. solam eam facultatem voluit esse separabilem, quæ propriam & non cum corporis instrumento communem habeat operationem. Immo de intellectu, quem constat minus corpore indigere, dubitationem eam proposuit, an propriam habeat operationem separarique possit. Sensum verò separatam inutilem planè diceret, superuacaneum, & otiosum fore. Nā is absque corpore operari nequit: neque futuram corporis resurrectionem cognouit Philosophus, aut esse posse iudicauit. Quam ob causam & ne intellectum quidem separari voluit, nisi propriam actionem haberet, qua solus absque corpore frui posset.

Esto igitur, quod de aspectu dicitur, non in solo intelligatur homine, sed & in animalibus cæteris. At intellectum non corrumpi eo argumento probatur, quod in senectute non est debilitatus, immo acutior factus. Hoc enim corporis organo cum non uti neq. in corpore sustentari ostendit; sed per se subsistentē esse substantiā, propriāq. operationē habere, quoniam tamen obijci extrema senectus poterat, in qua vix operari, immo delirare cōspicitur; nullum in dē argumētū duci posse demōstrat: quoniam imbecillitas illa non ipsius, sed organi phantasia, vnde illi obiectum intelligendum suppeditatur. Quocirca nec quidquam perpessa est rationalis anima, sed corpus, in quo ipsa est: nec intellectus, sed organum phantasia; à qua is obiectū accipit. Id verò tum exemplo sensus ostendit, tum ebriosorum morboque laborantium. Sensus namque operatio est hebetior sit in senibus; non tamen propterea est, quod animæ quidpiam perierit, quæ ut est substantiæ forma perfecta, sit & indiuidua & in impartibili consistens nec magis nec minus suscipit; sed quod organum vitiatum sit & prauis imbutum qualitibus. Quare organi mutatione perfecte, vt antea, operaretur, nec minus acutè sentiret. In ebrietatem & morbis delirat interdum intellectus nec benè operari potest, propter corporis vitium, quo recedere sapiens & perfecta redit operatio.

Neque tamē ex hoc deducere licet sensum quoque incorruptibilem esse. Etenim certa quæpiam est cuiusque formæ dispositionum latitudo; intrā quā si mutatio fiat, conseruetur quidem forma in materia; at si præter modum qualitas quæpiam intendatur vel remittatur, abire formam necesse sit. Itā imtemperto atque intrā latitudinem vitiatō corpore hebetatur intellectus & sensus operatio, utroque tamen incolumi; at si modus excedatur, interit sensus, materialis & corporea virtus, atq. intellectus immaterialis & incorporeus desinit esse actus & forma illius corporis, ac per se separatus subsistit.

*Intelle-
tus est
sensus cō-
paratio.*

Quare intellectui & sensui quidpiam est commune, & quidpiam rursus proprium singulorum. Cōmune est, tum vitiatō corpore minus perfectè operari, eoq. integritati restituito restitui: tum non qualibet corporis corruptione corrūpi, quia si intrā conuenientē latitudinem fiat, ne sensus quidem corrumpitur. Atq. hæc tenus Philosophi similitudinem similitudo vim habet. Proprium autem sensus, tum senescere corpore senescēte minusq. subindè acutam operationem promere; tum corrumpi ac penitus aboleti, si corporis vitium latitudinis modum excedat. Intellectus verò, tum senescente corpore operari perfectius, tum nō corrumpi, sed

A corpore corrupto separatam subsistere. Quod ex operationis præsertim natura & conditione cognoscitur, quæ in sensu communis est cum instrumento corporeo, in intellectu non item: est vitæque debilior in extrema senectute euadat, quia sicut vt à subiecto siue vt ab obiecto pendeat dum est in corpore; dumq. id præter modum debilitatur, sine quo perfecti operatio nequit, debili orè quoq. operationem fieri necesse est. Ex qua debilitate veteratio cinatus est Aristoteles non colligi mortalem intellectum esse: non tamen ex eo concludi voluit esse immortale, quod ratione solum corporis debilitetur: quoniam hæc cum sensu commune illi est: sed ex propria prorsus operatione, vt in text. 12. & 13. iam antea posuit. Quanquam ex senectute quoque non nullū petitur argumentū, dū ingrauescente ætate non ingrauescit intellectus, quin vegetior euadit sensui, qui non solum in vltima, sed in prima quoque senectute minuto ac deficiente corpore minuitur semper ac deficit, quod materialis plene & corporea virtus sit.

TEXTVS.

Καὶ τὸ νοεῖν ἀνεξαρτήτως τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σαρκὸς ἐστὶν ἀνεπιπέδον, ἀπὸ τῆς ἀνεπιπέδου ἐστὶν.

C *Et intelligere igitur & contemplari marcescit, alio quodam inuis corrupto; ipsum verò impartibile est.*

COMMENTARIVS CII.

SI probè fuerint percepta ea, quæ in superiori textu tradita sunt; difficilè haud fuerit assequi quid in hoc Philosophus agat. Est enim superiorum cōclusio. Verum etiam atque etiam cauendum est, ne substantiam & operationē confundas, quæ accuratè prorsus Aristoteles separauit. Nam principio quidem intellectum nominauit, quem rationalis atque intelligentis animæ substantiam significare duobus & verò tribus modis explicauit. Primum, intellectus, in quiens, substantia quedam existens. Deinde probans cum non corrūpi corrupto corpore: quod de accidēte non diceretur. Postremò intellectus nomen in animæ mutans mutans (nō quod aliquid perpessa sit anima. Ex quo haud leui argumento colligas, ne quæquæ cum se ab anima facultates distinxisse. Nunc verò intelligere ait & contemplari; intellectus scilicet illius operationem. Ac demum intellectum rursus velut operationis principium subiungit.

E Sed intellectum quidē intelligentemve animam impartibile esse & mortali omni natura meliorem substantiam, & antea dixit, & nūc inculcat; vt manifestior sit immaterialitatis atq. immortalitatis assertio. Intelligere autem & contemplari & omnino operationem caducam & mortalem esse. Substantiæ immortalitas tū ex eo colligitur, quod non producit ex materia, sed forinsecus aduentitium ex operatione propria, non communi cum corpore. Operationis verò mortalitas ex eo quod à sensibus corporis & phantasia pendet, vt intelligentiā habeat obiectum. Quod quia verum est de intellectu, non simpliciter, sed qui caduci huius corporis forma est, probauerit etiam non intellectuonē vniuersam, sed quæ eiusmodi intellectus est, caducam & non sempiternam esse: alioqui est operatio illius propria, quæ separatam quoque à corpore fruatur. Atque hoc est illud (intelligere & contemplari marcescit

Anima
immorta-
litat.

perente corpore dissolutiq. conuictio nulla ampli-
us esse possunt. Vbi rursus apertam immortalita-
tis intellectus nostri assercionē obseruabis. Non
enim diceretur nō recordari, si superstes non esset.

At cur non recordetur, alienam prorsus ab Ari-
stotele causam Philoponus posuit. Quoniā, inquit,
nunc quidē illius cognitio præterflūes est, tēpora-
ria, & cū priori ac posteriori: at à corpore absolu-
tus cognitionem habet firmā, constantē, momenta-
neā, ac totā simul: memoria vero præteritorum est,
in quibus prius & posterius obseruantur. Nēpe me-
moria rei antea cognita repetitio cū sit, obliuio nē
aut certē cessacionem videtur supponere; quæ præ-
sentis cōditionis præterfluentis est; vbi verō firma
erit & cōstans cognitio, obliuio aberit memoriæ-
que necessitas. Cōmunem Philosophus causam ex-
ponit, cur non recordetur, neq. amentia separa-
ta, quoniā hæc non erant illius propriæ operatio-
nes, sed totius cōiuncti. Memoriam quippe, vt est in
libro de memoria & reminiscencia, idē reipsa cū
phantasia esse voluit, idemq. & phantasia & me-
morabile, neq. intellectū esse memoriā sine
phantasmate, quia nec intellectio. Quare vt phan-
tasia, sic memoria non solius animæ, sed cōiuncti
actio est, per eūq. phantasmate & phantasia petit
simul memorabile & memoria. Verū de his plu-
ribus in 3. libro.

Anima
immorta-
litat.

Solum intellectum inculcat diuinius quidpiam
esse & impatibile, hoc est spiritalem & per se subsi-
stentem substantiā, quæ cum corpore non patitur:
quare intellectio quoq. diuiniore fuerit operatio &
illius propria, qua separatus quoque fruatur. Addit
autem (fortasse) vt & antea in tex. 64. (videtur) non
quod nō sit illi certū, sed aut propter philosophicā
modestiam; aut quod nondū id satis demōstrasset,
nec verō presentis esset instituti pluribus cōfirmare,
aut demū quod in pluribus aliis difficultatibus,
præsertim obsecuriōribus, ita loqui cōsueuerit. Pau-
cis tamē Simplicius quatuor argumēta perstringit,
quibus diuiniore intellectus natura colligatur. Nā
& corpori dominatur & imperat: & in seipsum cō-
uertitur seq. ipsum intelligit: & ad nullā partē ali-
quādo declinat: & cū præstantioribus sese con-
iungit vnitque. De quibus alibi opportunior erit
dicendi locus.

TEXTVS.

ὅτι οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν τὴν κίνησιν τῶν ψυχῶν, φανερὸν ἐκ τούτων
ἐδείχθησαν κινήσασθαι, ὅμοιοι αὖτὲ οὐδὲν ἑαυτῶν.

Quid ergo non possibile moueri animam, manifestum
ex his. Si verò omnino non mouetur, perspicuum quod ne-
que à seipsa.

COMMENTARIUS CIIII.

Quoniam hæc omnia propterea dicta sunt, vt
dubitationi satisfieret in tex. 62. proposita,
quæ tuadere videbatur animam per se moueri, cō-
cludit manifestis argumentis ostensum fuisse ani-
mā non posse moueri. Nam et si ea, quæ objiceban-
tur, sint motus, solius tamen animæ non sunt, sed
animati corporis, in eoq. ab anima deriuantur. So-
la intellectio solius est animæ propria: sed ea diu-
nior est operatio generisq. alterius à cæteris & hæc
tamen ipsa quoquo modo indiget corpore, quate-
nus in hac vita sine phantasia nō intelligimus. Quod
si omnino non mouetur anima, multo minùs di-
cendum fuerit eā moueri per se aut à se ipsa, quem-

Admodum, veteres illi, cōtra quos hæcenus disputatum est, pronuntiauerant.

Ex qua postrema clausula tandem intelligas su-
periorē disputationem nequaquam fuisse homi-
nis, qui suspensam haberet sententiā probabiliter-
que differeret. Non enim manifestum ex illis esse
concluderet animam non moueri; nisi certam, de-
finitam, demonstratāq. sententiā posuisse se exi-
stimare: Quocirca ea, quæ de intellectu immate-
rialitate atq. immortalitate dicta sunt, magnopere
illis consideranda erunt, qui de Philosophi senten-
tia dubitant. Neque leuis fuerit coniectura, si inde
quoq. colligas intelligentem animam esse formam
nostrorum corporum formatricem; solāq. in no-
bis animam. Tū quia cū intellectu nobis ait (y-
sive dicitur), videtur ea vox non extrinsecam, sed inti-
mam & essentialē cum corpore vnionē indica-
re, quæ nostræ pars euadat naturæ. Tū quia si solum
ad operandum assisteret, laborandum magnopere
non fuisset, vt nō eadē obstereret illius esse ac
reli quarum animarum rationem, eāq. propriam
habere operationem, neq. cū corpore interire.

Satis enim erat dicere animas cæteras esse forma-
tes, hæc assistentem. Namq. vt Nauta propriam si-
bi habet operationem potestq. à nauī separari, ita
de intellectu statim intelligeretur, vbi assistens esse
audiretur. Maiorē vidit Aristoteles difficultatem
subesse, quod non minùs, quàm cæteræ animæ for-
mans esset. Accedit quod eundē hunc intellectum
appellat animā, amorisque odij, memoriæ, ac reli-
quarū operationū, quæ sentientis animæ sunt, prin-
cipium facit, eaq. nō nisi ab interno & vitali prin-
cipio oriuntur. Etenim vt nec intelligentia Cælo
assistens principiū in eo intelligendi est, neq. in nau-
i nauta, recordationis, amoris, odij, sensionis, aut
intellectiois, sed solius motus, ita & intellectū
eueniret in nobis. Cur enim quæso operationes hæc
fecerit impertiat nauta potius, quàm nauī vel cōiun-
cto toti ex naua & nauī, nisi quod nautam formet,
ac assistat nauī? Verū quid ex hoc loco intelligi
possit, indicasse satis.

TEXTVS S.

Περὶ δὲ τῆς εἰρησύνου ἀπορώτατος, τὸ λέγειν ἀεὶ μὴ εἶναι
ψυχῶν κινήσασθαι ἑαυτῶν ὑπάρχει τῶν αὐτῶν ἀδυνατῶν. ὅτι τὰ ἐξ
τῶν αὐτῶν κινήσασθαι συμβαίνει. ἰδὲ δὲ ἐκ τῶν λέγειν αὐτῶν ἀ-
εὶ μὴ εἶναι.

Multo autem magis iis, quæ dicta sunt, à ratione alio-
rum dicere numerum esse animam mouentem seipsam:
Nō sunt enim ipsi impossibilia: Prima quidē ea, quæ ex
moueri consequuntur: Propria verò ex eo, quod ipsam
inquirant numerum.

COMMENTARIUS CV.

Inuē illud, ἀπορώτατος, ad illud referas, ἀνεπίστατος,
quod in tex. 62. positum antea fuit, siue abso-
lutè & vniuersè ad alias omnes de anima opinio-
nes, vt ferè interpretes referunt; non magnopere
laborabo. Quid enim tan dè interfit, siue hæc, quæ
nunc aggreditur, opinionem omnium absurdissi-
mam animæq. naturæ maximè repugnantem, siue
minùs, quàm superiorē dubitationem, rationi cō-
sentaneam dicas? quippe ad vtramq. partem trahi
possunt adiuncta verba (ijs, quæ dicta sunt) rum in-
quam ad sententiam antea confutatas, tum ad dubi-
tationem proximè explicatam.

Xenocrates ergo Platonis auditor atque in Aca-
demia

dicatur esse, quam alia eritque comparatio non cum vnitate, quibus cetera constituntur res, sed cum illis ipsis, quibus ab aduersario dicebatur consistere anima. Quod si plures esse dicatur, cum anima sit in corpore, vnitates nimirum illa omnes posita habebunt in corpore; eademque, quae in prior interpretatione, argumentatio deducetur.

Altero autem, sciscitando, quomodo anima vnitas aut ex vnitatibus esse possit. Nam si solas vnitates mouentes & non motas dicatur esse, aliquod inter has necesse est discrimen ponere; vt intelligatur, cur anima vnitates haec potius, quam illae, dicatur esse; curque moueant haec & moueantur illae. At qui differat vnitas ab vnitate? An quod aliqua posita habeant & dicantur puncta, aliae non habeant? At qui omnes in corpore posita sunt. Rursum si mouetes vnitates in quibus esse animam, motas autem corpus; de harum differentia quaratur, eodemque modo, quo prius, disputatio procedet.

Quonia vero nihil differre dixit paulo ante Philosophus, aut vnitates dicere, aut parua corpuscula; non abs re Simplicius, quod nunc additur, nullam esse vnitatum differentiam, praeterquam positus, in Democriticis quoque corpusculis habere locum interpretatur. Quamque obijci possit illud, quod in superiori commento protulimus ex Aristotele, triplicem in illis Democritum differentiam agnouisse, figuram, positum, & ordinem. Neque positus differentiam, quam Aristoteles querit, eam esse, vt diuersum habeant positum: haec enim accidentaria videtur esse: sed vt aliqua vnitates positum habeant, aliae non habeant, vt melius interpretatur Philoponus: haecque essentialis esset.

TEXTVS.

Επι δε τούτων πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ψυχὴν ἡ ἀπορίᾳ ἐστὶν ὁμοιωμάτων, εἰ γὰρ διαφορὰ αἰσθητικῆς τῆς ψυχῆς.

Adhuc autem quomodo fieri potest, vt separantur anima a corpore, si soluantur, siquidem linea non diuidantur in puncta.

COMMENTARIVS CXL.

Aperta sententia est. Ex eo namque ratio natur, quod anima, vel Xenocrate homine Platonic consentiente, separabiles a corporibus sunt: at puncta separari a lineis nequeunt, in quibus sunt: anima igitur ex punctis non consistit. Puncta vero nominat, non vnitates; quoniam vnitates, quae in corpore posita habeant, puncta esse iam posuit. Porro ratiocinationis propositionem tanquam ab aduersario datam accepit, probareque contempsit: praesertim quod non erat id huius loci, & aliquid etiam de intellectu separabilitate non multo antea dixerat. Assumptionem autem demonstrat; quoniam vt linea non constant ex punctis, quod impartibile additum impartibili quantitate non faciat, aliaque complura, quae in 6. Physic. continentur; verum ex lineis: ita nec in puncta diuiduntur, sed in lineas.

Puncta vero, inquit Simplicius, non partes lineatum sunt, sed vt termini. Adde & copulae, lineatum partes iungentes. Sed quae termini sunt, actu existunt in lineis: quae vero copulae, potestatem duntaxat. Quod si linea non diuiduntur in puncta, nec omnino poterunt puncta a lineis separari. Sed & nullam rem significant, quae separari ac per se coherere valeat: nempe nil aliud sunt, quam linea terminata, hoc est huc vsque & non ulterius protenta. Neque omnino terminus pars est eius,

A cuius est terminus. Eodemque modo nec superficies ex lineis, nec ex superficiebus corpus componitur, aut in eas diuiditur.

Itaque illa verba (separantur anima & soluantur a corporibus) non abs re interpretabimur diuersum quiddam significare. Nempe alterum, animam non fore quiddam re diuersum a corpore, quod manifestum esse fallum alterum, eam non separatum iri a corpore. Quorum neutrum punctis conuenit, quae nec re distinguitur a lineis, nec separari ab illis queunt. Vnde Auctores colligit impossibile fore, vt moriatur animal, nisi corporis dissolutione & interitu, non item separatione anima a corpore. Si quidem nec punctum a linea, nec a corpore anima separari possit, quod minus probabitur illi, qui composita cetera corrumpi intelliget, non separatione, sed abolitione formae: atque in artificijs etiam forma arte producta non distinguitur re a quantitate, cuius est modus quispiam; ea tamen mutari, & arte confectum opus dissolui, nec ab simili modo dici posse animal interire: & praeter hominem intereunt cetera, quamuis eorum anima a corporibus non separantur.

Porro integrum tibi sit siue hanc ratiocinationem sextam numerare, siue instantiam alteram aduersus illud; eadem illa puncta, quae corporis sunt, animam esse, vel numerum, qui est anima. Vt prior instantia fuerit, corpora omnia fore animata: posterior vero, animam a corpore separari non posse.

TEXTVS.

Συμπλαίνας δὲ καὶ ἀπορίᾳ ἐπιπέδου, τῆ ἀπορίᾳ καὶ ἐπιπέδου τῆς οὐσίας ἀποπέρας αὐτῶν πλείονων. ἢ ὡς περὶ ἀμετάκλητον κινῆσαι φησὶν ἑαυτὸ τῆς ψυχῆς, ἰδίον δὲ ἀπορίᾳ ἐπιπέδου ἢ ψυχῆς ἐπιπέδου τῆς αἰσθητικῆς, αἰσθητικῆς ἐπιπέδου ἢ ψυχῆς, ἢ οὐσίας τῆς ψυχῆς τῆς αἰσθητικῆς λέγουσιν, ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς τῆς οὐσίας ἐπιπέδου, ἢ τῆς οὐσίας ψυχῆς ἐπιπέδου, ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς τῆς οὐσίας ἐπιπέδου, ἢ αἰσθητικῆς τῆς οὐσίας ἐπιπέδου, ἢ αἰσθητικῆς τῆς οὐσίας ἐπιπέδου.

Euenit autem, sicut diximus, partim quidem idem dicere quod illos, qui corpus tenuissimum partium ipsam ponunt: partim vero quemadmodum Democritus moueri ait ab anima, proprium absurdum. Nam si anima est in toto sentiente, necesse est in eodem duo in esse corpora, si corpus quoddam anima. Numerum autem dicentibus, in uno puncto multa puncta, aut omne corpus animam habere nisi differens quissimum numerus innascatur, & alius aliquis ab ijs, quae in sunt in corpore, punctum.

COMMENTARIVS LXXIX.

Potius in his Philosophum dixerim disputationem concludere, quam argumentationem nouam instruere. Conclusio autem comparatione constat opinionis huius Xenocratis cum aliorum sententijs. Nam qui animam inquit numerum esse mouentem seipsum, partim vnitersè omnibus illis persimilem sententiam habet, qui eam esse ignem aut aërem aliudve tenuissimum corpus voluerunt. Idemque omnes dicunt; non quod eadem sententia sit, sed quod ipsa eadem uergetur argumentis, eademque sequantur absurda. Partim vero in specie cum Democrito conuenientem, qui orbicularia corpuscula posuit, a quibus velut animam moueantur animalia. Quicumque enim tenuissimum corpus esse affirmant animam, propterea affirmant, vt permeare corpus vnuersum possit atque ita mouere. quare duo corpora fateri coguntur simul & in eodem loco esse. At eodem modo impartibiles vnitates aut puncta vn-

Impartibilia est in corpore

uerfum permeabunt corpus, cruntque multa puncta simul: animam inquam & corporis, nisi eade sint & anima & corporis puncta, quod omnium absurdissimum est, presertim si omnia anima puncta in vnum corporis punctum dicamus colligi.

Ait autem (in toto sentiente) vt simul argumentum inuolat, quo anima cognoscatur esse in toto corpore: quoniam totum sentit, saltem tactus sensu, quo partes omnes tactu refugiant & cotrahuntur. Quod si vbiq. sit sensus, sane vbiq. anima adesse necesse est. Et quoniam vt se habet pars ad partem, ita quoq. se habet totum ad totum, si duo puncta, vnum animam, alterum corporis, simul & in eodem loco suat, tota ite anima ex omnibus punctis constans simul & in eodem loco erit cum toto corpore. Aut certe, vt hoc absurdum fugias, negandum tibi erit animam puncta & corporis punctis diuersa esse incidetque in alterum illud, vt omnia corpora fatearis habere animam. Nisi differes quispiam numerus innascatur diuersus a punctis, quae sunt in corpore, hoc est si anima ex diuersis punctis a corporis punctis constans non superueniat corpori.

Quibus patet superiorum conclusionem hanc esse, ex quibus ita Xenocratem vrget, vt si anima puncta non sint a corporis punctis diuersa, corpora omnia fateatur habere animam, quoniam in omnibus sunt puncta: si vero tanquam diuersa corporis punctis adueniant, ea simul & in eodem loco futura esse agnoscat.

Quibus si respondeatur diuersam esse a corpore animam; siue puncta dicatur esse, siue tenuissimum corpus; nec tamen corpus peruadere corpus, aut duo corpora esse simul, quonia anima inania corporis occupet spatia, neq. peruadat solida: videndum erit, inquit Philoponus, totum corpus non fore animatum, non inquam solidas partes, si in illis anima non suscipitur, sed forinsecus adiacet: perindeque esse, siue toti corpori forinsecus apponatur, siue intrus partibus singulis adiacet. Sane his angustijs Democritus quoque premitur. Quippe nihil differre dictum est, siue vnitates, siue corpuscula parua dixeris animam esse, illaque ipsa quantumuis parua corpuscula permeare corpus necesse est, si animatum futurum sit.

Atque huc spectat illud Philoponi ex Xenocrate sciscitantis, vtrum vnitates, ex quibus componit animam, corporeae sint & numerabiles, an incorporeae & numerantes. Na si corporeae sint, corpus permeabit corpus, duobq. corpora simul erunt, sin incorporeae, puncta salte erunt simul, atq. infinita puncta in vno puncto. Ceterum cum duo affirmaret Xenocrates, animam esse numerum & esse numerum mouentem seipsum, ex eo, quod numerum diceret, communia hac illi cum aliis omnibus sequebantur absurda: Nam ex eo, quod mouentem seipsum, aliud accidit peculiare illi cum Democrito, qui corpuscula item seipsa mouere pronuntiabit.

TEXTVS.

Ἐπιπέδιον τὸ σῶμα κινῆσαι τὸ ζῶον, ὑπὸ τῆ ἀεὶ μὲν, κινῆσαι δὲ ἀμφοτέρωθεν αὐτὸ κινῆσαι τὸ ζῶον, ἢ ὅπως μὴ ἀδύνατον εἶναι κινῆσαι τὸ ζῶον, ἢ ὅπως μὴ ἀδύνατον εἶναι κινῆσαι τὸ ζῶον, ἢ ὅπως μὴ ἀδύνατον εἶναι κινῆσαι τὸ ζῶον.

Text. 73. Et euenit corpus moueri animal a numero, perinde ac Democritum diximus ipsum mouere. Quid enim inter est orbis dicere paruos, aut unitates magnas, aut omnino unitates motas? Namq. utroque modo necessarium mouere animal, quo mouentur ipse.

COMMENTARIUS CXII.

Peculiaris Xenocratis atq. Democriti sententia similitudo fuit in animalium motus efficiere causa proponenda. Nam vt Democritus corpuscula posuit a seipsis moueri, suoque impulsu mouere animalis corpus; ita Xenocrates numerum vnitatum seipsis mouere voluit, suaque agitatione & motu agitare ac mouere corpus. Omninoq. vtreq. moueri animam dixit a seipsa, tum animam motu moueri corpus. Nec magnopere diuersum est, quod alter minima corpuscula proposuit; alter vnitates, siue grandiores, siue quantumuis paruas. Quippe Democritus quoq. licet corpuscula dixerit, impatibilia tamen dixit, perinde ac si vnitates essent. Et Xenocrates moueri animal inquitens a numero, moueri ait ab vnitatibus: quoniam numerus propterea mouetur, quod mouentur vnitates. Quare antea nihil differre dixit, aut vnitates dicere, aut parua corpuscula: quoniam haec non dicebantur mouere & esse anima, quod parua essent aut magna, sed quod numerum facerent. Et si a corpusculis quantitatem tollas, vnitates habebis aut puncta: & rursus si vnitates vel puncta quantitatem assument corpusculorum instar erunt. Vterq. igitur tum moueri animal ait, quod moueatur anima, tum moueri affirmat ab impatibilibus, siue corpusculis, siue vnitatibus & punctis. Quocirca quaecumque aduersus Democritum antea disputata sunt, possent nunc aduersus Xenocratem quoque proponi, nisi superuacaneum esset repetere. Sicut & illud, quod paulo antea querebatur, an mouentur a seipsis, an ab aliis; quaeque differentia sit inter mouentia & mota.

TEXTVS.

Τοῖς δὲ συμπληροῦσι εἰς τὸ αὐτὸ κινῆσαι ἢ ὁρεθίσαι, ὡς καὶ πρὸς αὐτὸν, ἢ παρὰ ἑτέρα πλάτος. ἢ γὰρ μόνον ὁ εὐκατα ψυχῆς ἀδύνατον πῶς πῶς, ἢ ἀπὸ τῆς συμπληροῦσι δὲ λέγει εἰς τὸς ἐπιπέδιον εἰς τὸ λόγῳ τοῦτο πῶς πῶς, ἢ παρὰ ἑτέρα. ἢ γὰρ ἀδύνατον εἶναι κινῆσαι τὸ ζῶον, ἢ ὅπως μὴ ἀδύνατον εἶναι κινῆσαι τὸ ζῶον, ἢ ὅπως μὴ ἀδύνατον εἶναι κινῆσαι τὸ ζῶον.

Iu sane, qui coniunxerunt in idem motum & numerum, et hac accidunt, et plura eiusmodi alia. Non solum enim definitionem animae impossibilem talem esse, sed et accidens. Manifestum autem, si quis attentauerit ex hac definitione affectus et actiones animae reddere: velut cogitationes sensus, voluptates, moerores, quorquet huiusmodi alia. Nam ut prius diximus, neque diuinarum ipsi facile.

COMMENTARIUS CXIII.

Philosophum facile obseruabis multum omnino fuisse in confutanda Xenocratis sententia, animam esse numerum seipsum mouentem, & actiuis aduersus eam, qua aduersus alias, disputasse. Si causam quaeras, plures inuenias. Nam & in tex. 67. maxime omnium eam dixerat a ratione fuisse aliquid: & recens erat ac celebris opinio, viuentem adhuc habebat auctorem, qui cum Platonis fuisset auditor, tum inde non paruam sibi opinionem suae fidem conciliabat; tum Aristotelis, qui ex eadem & ipse schola prodierat, emulatione fortasse non carebat.

Hac postremum subiungit clausulam; opinionem illam, quae numerum & motum coniungit, animamque ait numerum esse seipsum mouentem, cum

tum difficultatibus illis premi, quæ hæcenus propo-
 sitæ sunt, tum aliis pluribus. Quibus planè con-
 ficitur, non solum eam esse non posse definitio-
 nem atque essentiam animæ; sed neque accidens
 aut proprietatem ullam. Etenim ea definitio-
 posita, si affectus animæ atque operationes expli-
 care volueris, planè non poteris, etiam si vel maxi-
 mè diuinandi potestas permittatur: quod & antea
 illi, qui harmoniam dicebant, obiectum fuit in tex.
 56. Quomodo enim cogitationes, sensiones, atque
 appetitiones, quæ actionem significant cognos-
 centem; & voluptates item, delectationes, mæro-
 res, & affectus ac perturbationes cæteræ, quæ es-
 sentiam animæ comitantur, aut numerus sint seip-
 sum mouens, aut huiusmodi numerum conse-
 quantur? Nam qualis numerus sit rationalis
 facultas? Qualis phantasia, sensus, aut appeti-
 tus?

Cæterum illorum verborum (sed & accidens)
 altera potest esse interpretatio. Namque definitio
 bona cuiusmodi esse debet, vt non solum essentia,
 sed & propriorum accidentium cognitionem pa-
 riat. At definitio animæ à Xenocrate posita neu-
 trum habet: non est igitur bene anima ab illo defi-
 nita; Numerus seipsum motiens. Quomodo enim
 ex numero affectus & actiones animæ cognoscantur?
 Prior interpretatio Philoponi fuit atque Simp-
 licij; posterior Themistij, Auerois, & sancti
 Thomæ. Quæ eò magis probanda videtur, quòd
 circa libri initia positum fuit eam esse bonæ defi-
 nitionis conditionem, vt ex ea definitæ rei pro-
 prietates intelligantur: indèque nunc videtur ar-
 gumentum aduersus Xenocratis definitionem du-
 ci. Quid verò aduersus vniuersam hanc Aristote-
 lis disputationem Andronicus dixerit, narrabit
 tibi Themistius, atque pro Aristotele respon-
 debit.

ANIMAM EX ELEMENTIS D
 rerumque initiis non constare.

CAP. VII.

TEXTVS.

Τὸν δὲ τρεῖς πρὸς δεξιῶν, καὶ ἑξ ἑξέων πρὸς
 ἀριστερῶν, οἱ πρὸς ἀριστερῶν ἀπερὶ τὸν, τὸς κινεῖν ἑαυτὸν,
 οἱ δὲ σωματὸν ἀπορροεῖσθαι, ἢ τὸ ἀσωματούτων ἢ ἄλλων.
 πάντα δὲ πῶς ἀπολείπει τὰ ἑξ ἑξέων πρὸς δεξιῶν,
 καὶ ἑξ ἑξέων πρὸς ἀριστερῶν. Διὰ τὸ ἀπορροεῖσθαι
 τὸ σωματὸν ἀπερὶ τὸν, καὶ τὸς κινεῖν ἑαυτὸν, ἢ
 τὸ ἀσωματούτων ἢ ἄλλων, πάντα δὲ πῶς ἀπολείπει
 τὰ ἑξ ἑξέων πρὸς δεξιῶν, καὶ ἑξ ἑξέων πρὸς ἀριστερῶν.

Tex. 75 Tribus autem traditis modis, quibus definiunt animam;
 hi quidem maximè motuum asseruerunt, eo quòd seipsum
 moueat; illi verò corpoream tenuissimarum partium, aut inter
 cætera maximè incorpoream. Hæc autè quas dubitationes
 & obiectiones habeant, serè percurramus. Resat verò con-
 siderare quomodo dicant ex elementis eam esse. Inquirunt
 enim, vt & sentiat entia, & singula cognoscat.

COMMENTARIVS CXV.

Placuit Philopono superiorum hanc conclu-
 sionem esse. Mihi non placet; sed magis tran-
 sitionem esse ad ea, quæ supersunt consideranda.
 Repetit autem partitionem initio disputationis
 factam. Nam est veterum de Anima sententias
 bipartitò diuiserit in tex. 19. quosdamque dixerit
 spectasse motum, alios cognitionem; adiuncto ta-
 men incorporeo in tex. 33. trimembrem partiti-
 onem fecit. Quæ locum nunc cum respexisse, tum
 ex re ipsa constat, quam repetit; tum ex illis ipsis,
 quibus vtitur verbis. Dixerat enim antea (Defi-
 niunt autem omnes animam tribus) nunc autem
 (tribus autem traditis modis, quibus definiunt ani-
 mam. Eadem enim sunt verba, eademque senten-
 tia. At quorsum hæc repetitio? Tum vt conse-
 quentia cum antecedentibus necet: tum vt quid
 actum sit quidque agendum super sit intelligatur.
 Confutatis namque duobus membris, quorum al-
 terum animam inquit erat esse id, quod maximè
 motuum est; alterum, esse incorporeum quid-
 piam aut certè tenuissimarum partium corpus;
 tertium superest considerandum, quo eam ex ele-
 mentis rerumque initiis constare aiunt: quoniam
 cognoscit omnia, cognitioque propter naturæ si-
 militudinem sit; quare cum ex rebus omnibus
 constare rerumque omnium cognoscendarum cum-
 mulus & congeries esse non possit, reliquum est,
 vt ex illarum saltem initiis & quasi summitatibus
 constet, vt quoquo saltè modo similis omnibus
 sit. Eritque potissimum cum Empedocle disputa-
 tio; tum propter hominis celebritatem ac famam;
 tum quòd in ea ipse sententia tuenda præcipuus &
 magis pertinax videretur.

Sed pulchrè Simplicius admonet, non esse idem
 considerare substantiam, aut actionem proprietate-
 temve aliquam; & considerare modum, quo illa
 sit. Quippe in re ipsa quoquo modo videretur Philo-
 sopho cum illis omnibus conuenire (quod obser-
 uauit quoque Philoponus) sed discrepantiam
 esse in modo: & in principio is ita profellus est se
 aliorum commemoraturum sententias, vt si quid
 sapienter fuisset dictum, libenter acciperet; quæ
 verò perperam & insipienter, repudiaret. Sanè ani-
 mam mouere animalium corpora fatetur Aristote-
 les, qui alibi dixit moueri à seipso proprium ani-
 matorum esse: & in 2. libro animæ definit esse id,
 quo primum viuimus, sentimus, mouemur, & in-
 telligimus. At modum non probat, propterea in-
 quam mouere, quòd ipsa moueatur. Et ideo illa
 adiunxit verba (motuum asserunt eò, quòd seip-
 sum moueat. Fatebitur incorpoream esse, qui pro-
 baturus est omnino non esse corpus, sed entele-
 chiam & perfectionem corporis: modum illum
 non probat, incorpoream esse, hoc est minimè
 corpoream partiumque tenuissimarum corpus;
 quoniam duo corpora simul & in eodem essent
 loco. Ac demum quæ animalium est, animam co-
 gnitione præditam esse concedet, cognitionemque
 omnè ratione similitudinis fieri; at similitudine nõ
 esse naturæ. Quomodo. n. immaterialia cognoscat
 anima, si ex materialibus & corporeis elementis
 est illius natura? Sed formæ cognitæ; neque similitu-
 dinè antecedere cognitionè cognoscèdique vim ad-
 ferret; sed subsequi ac perfici cognitione, dū rei co-
 gnitæ forma absq; materia in cognoscentè animā

Aristo-
 lem ve-
 cum ve-
 teribus
 conue-
 nisse,
 modo
 discre-
 pante.

vt co-
 gnitio si-
 militu-
 dine
 fiat.

Bb